

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

„Pagrindinis kritikos priešas - abejingumas“

2012-02-03

ŽURNALAS: KULTŪROS BARAI

TEMA: Kinas

AUTORIUS: Neringa Kažukauskaitė

DATA: 2012-02

„Pagrindinis kritikos priešas - abejingumas“

Su prancūzų režisieriumi ir kritiku Thierry Jousse'u

kalbasi Neringa Kažukauskaitė

Šiemetinis tikrai žiemiškas prancūzų kino festivalis „Žiemos ekranai“ sulaukė nemažai svečių. Vienas iš jų – režisierius, scenaristas, aktorius, kino ir muzikos kritikas Thierry Jousse'as, atvykęs pristatyti naujo vaidybinio savo filmo „Aš esu niekieno žemė“. 1991–1996 m. jis buvo prancūzų kino žurnalo *Cahiers du cinéma* vyriausiasis redaktorius. Šis žurnalas, 1951 m. įkurtas André Bazino ir puoselėjęs „autorinio kino“ teoriją, išugdė prancūzų „naują bangą“ su jos moderniaja kino kalba. *Cahiers du cinéma* iki šiol yra vienas įtakingiausių kino žurnalų pasaulyje, susijęs su garsiausiais kino teoretikais, tapęs sinefilijos simboliu.

Jousse'as yra keletą vaidybinių filmų režisierius, knygų apie Davidą Lynchą, Wong Kar Way'ų, Johną Cassavetesą ir kitus kino menininkus autorius.

Kodėl pasirinkote nepelningą ir keistoką kino kritiko profesiją?

Negalėčiau sakyti, kad pasirinkau. Mėgau kiną nuo pat vaikystės, norėjau kurti filmus ar bent jau apie juos rašyti. Net negalėčiau vadinti to amatu, nors, aišku, gaunu už tai pinigų, užsidirbu duonai. Kino kritikas – greičiau ne profesija, o meilės kinui padarinys, net tam tikra obsesija.

Buvote Cahiers du cinéma vyriausiasis redaktorius. Ką reiškia vadovauti legendai?

Vilkau tos legendos našta. Viena vertus, ta garbė stimuliuo, antra vertus, darė spaudimą. Buvo sunku, nes visada jaučiau prieštaravimą – mitas, supantis *Cahiers...*, blokavo kasdieninį šiandienos gyvenimą. Norėjau, kad leidinys reaguotų į gyvą šiuolaikinio kino procesą, užuot buvęs tik tos legendos atspindys ir auka. Tačiau

dabar, kai žvelgiu iš laiko atstumo, likę tik geri prisiminimai apie darbą šiame žurnale.

Ar Cahiers du cinéma tebėra toks patį įtakingas kino žurnalas?

Reikia pasakyti, kad *Cahiers...* patyrė skaudžius ir sudėtingus pokyčius. Žurnalas buvo parduotas *Le Monde* leidinių bendrovei. Vėliau, 2009 m., – britų leidybos kompanijai *Phaidon*. Redakcijoje vyravo ne kokios nuotaikos. Buvo ir vidinių konfliktų. Tačiau šiandien padėtis jau daug geresnė ir stabilesnė. Komanda dirba gerai, kyla mažiau problemų su britų akcininkais, nors anglų ir prancūzų nuomonės dėl redakcinės politikos kartais išsiskiria. Manychiau, dabar *Cahiers...* yra gerame kelyje, nors ankstesnio klestėjimo dar neatgavo.

Kodėl tiek daug rašančiųjų Cahiers du cinéma tampa režisieriais? Iš jo kritikų išaugo visa „naujosios bangos“ režisierių karta, o vėliau – Jūs, Olivier Assayas ir kiti. Gal tiesa, kad kritikas, rašydamas apie filmus, įsivaizduoja savąjį, kol galų gale ryžtasi jį daryti?

Manau, daugelis *Cahiers...* kritikų dar prieš pradėdami rašyti apie kiną norėjo kurti filmus. Juostos nuolat sukosi jų galvose, kol vieną dieną aistra režisuoti paėmė viršų. Tokiu atveju kritika tampa tarpine stotele. Pati kritika savaime nesukelia noro kurti kiną. Neužtenka būti kritiku, bendrauti su režisieriais, kad pats taptum režisieriumi. Turi būti didelis išankstinis noras sukurti filmą. O *Cahiers du cinéma* redakcijoje paprastai susirenka žmonės, apsėsti kino, norintys jį žiūrėti, apie jį rašyti ir jį kurti.

Beje, pastaraisiais metais pastebiu tendenciją, kad vis mažiau kritikų imasi režisūros...

Koks kino kritikas, Jūsų manymu, yra geras? Kokios asmeninės ir profesinės savybės jam būdingos?

Visų pirma, geras kino kritikas sugeba žiūrėti ir vertinti bet kokį filmą: nuo absoliučiai eksperimentinio iki visiškai komercinio, ir susidaro įdomią, savitą nuomonę apie tą kūrinį. Kritikas turi žinoti kai ką daugiau apie filmą nei šiaip žiūrovas. Iš gero kritiko tikiuosi gebėjimo atskleisti tai, ko kiti nepamatė, apie ką nepagalvojo. Man tai labai svarbu. Ir dar, žinoma, kritikas turi sugebėti tiesiog gerai rašyti. Tai būtina. Man patinka tie kritikai, kurie nebijo sakyti savo nuomonės, ypač jeigu ji neigiama. Su malonumu skaitau kritinį tekstą, su kuriuo visiškai nesutinku, bet kuris atveria ką nors nauja, priverčia mane suabejoti savo paties vertinimais. Kritiko gebėjimas pakeisti kitų požiūrį į filmą – labai vertinga savybė.

O ką reiškia kritiko laisvė? Ar jis gali laisvai reikšti savo nuomonę, nesvarbu, teigiamą ar neigiamą? Juk ši profesija labai priklausoma – nuo asmeninių simpatijų, nuo redakcijos politikos, o ypač nuo rinkos.

Netikiu absoliučia laisve. Žinoma, laisvė egzistuoja, bet ji labai reliatyvi. Absoliučios laisvės nėra, visi nuo ko nors priklausome. Man asmeniškai šiuo požiūriu sekėsi. Aš turėjau nemažai laisvės, nes dirbau įtakingame, garsiaame kino žurnale *Cahiers du cinéma*, pats buvau jo redaktorius. Tačiau kartais, net turėdami nevaržomą laisvę, kaip, sakykime, mano atveju, patys sau susikuriame tam tikrus rėmus, kurie riboja ir varžo. Pavyzdžiui, įsivaizduojame, kad reikia mėgti vienokius filmus ir nemėgti kitokių.

Žinoma, dienraščiuose, savaitraščiuose ir kituose bendro pobūdžio leidiniuose kritiko laisvę gerokai suvaržo redakcijos nuostata, rinkos reikalavimai. Dažnai kino kritikas spaudžiamas rašyti apie vieną ar kitą „medijinį“ filmą – apie kurį daug šnekama, kuris plačiai aptarinėjamas, nors kritikui jis gal visai neįdomus kinematografiniu požiūriu. Gerbiu tuos kino kritikus, kurie nėra pilkos paklusnios avys, kurie įstengia nustebinti ir išdėsto savitą nuomonę, kad ir kaip sudėtinga būtų ją turėti.

Gal todėl per visą kino istoriją yra tiek mažai iškilių kino kritikų, teoretikų? Rizikinga, nepatogu, sunku turėti savitą nuomonę, o juo labiau ją apginti.

Taip, žinoma. Tai sunki profesija. Bet todėl dar įdomiau būti kino kritiku. Jo darbas dažnai nuvertinamas, daug kas sako, esą kritikuoti lengva, o kurti meną sunku. Manau, tai netiesa. Ir kritikuoti, ir kurti meną yra vienodai sudėtinga. Tad ir kritikus kritikuoti reikėtų atsargiai.

Be to, geras kino kritikas turi žinoti, kaip kuriamas filmas. Neišmanant techninės kūrybos pusės, neįmanoma perprasti kino meno. Friedrichas Nietzsche sakė, kad kritikas yra žiūrovas-menininkas. Tokiomis savybėmis apdovanotas kritikas įstengs pajusti filmą. Žinoma, gal ne visi filmai tokio pajutimo ir jautrumo yra verti, tačiau recenziją rašančio kritiko ranką turėtų vedžioti jausmas.

Kaip, Jūsų manymu, pasikeitė kino kritikos vieta ir reikšmė dabar, kai atsirado internetas, o kino menas vis labiau paklūsta komercializacijai? Iš dienraščių, savaitraščių dingsta kino apžvalgininkų skiltys, nyksta recenzijos, rimti kino žurnalai užsidaro arba keičia kryptį...

Žinoma, kritikos vertė ir reikšmė šiandien yra sumažėjusi dėl rinkos poveikio. Savo ruožtu internetas niveliuoja vertinimo lygį, nes kritikuoti dabar gali visi. Be to, kinas irgi prarado savo simbolinį kapitalą – naujosios technologijos padarė jį lengvai prieinamą, kiną dabar gali daryti, kas tik nori. Todėl šiandien kritikui dar sunkiau pramušti tą luobą ir būti išgirstam.

Kritika susilpnėjo, mano manymu, dar ir todėl, kad dabar kino kritikus rengia žurnalizmo mokyklos. Suvienodinti mokymo principai lėmė, kad praradome tą kritikos įvairovę, kokia buvo, sakykim, prieš trisdešimt metų, kai kino kritikos imdavosi žmonės, turintys skirtingą patirtį ir išsilavinimą. Tai labai praturtino kino kritiką.

Ar šiandien kritika dar gali daryti įtaką kino procesui, kad padėtų atgauti prarastą prestižą ir vertę?

Sunku atsakyti į šį klausimą. Jei žmonėms nebereikia kino kritikos, tai ir įtakos ji nebegali daryti. Jei kritikos tekstai skaitomi, vertinami, vadinasi, ji yra svarbi. Čia vėl ta pati istorija – jei kino kritikas pasakys kažką nauja, esminga, tai savaime patrauks dėmesį ir darys poveikį. Kritika juk irgi yra kino istorijos dalis.

Ar šiandien įmanoma pasiekti tokį kino kritikos lygį, koks buvo 6-uoju, 7-uoju, 8-uoju dešimtmečiais, kai ji darė didžiulę įtaką? Aišku, ne. Todėl šiuolaikiniams kritikams daug sudėtingiau daryti poveikį kino procesams. Dabar net ir kriterijai nėra labai aiškūs: kuo remiantis tą kritiką rašyti? Kritika tapo kino vartotojų patarėju, kokį filmą jiems žiūrėti, o kokio ne. Tokios kritikos, kuri įstengtų kinematografijai suteikti naują

prasmę, yra labai nedaug ir ją rašyti sunku, nes kino pasaulyje išgalėjo pagrindinis kritikos priešas – abejingumas.

Ar kritiko patirtis netrukdo Jums kaip režisieriui? Ar pavyksta nuo jos atsiriboti, kai filmuojate?

Negaliu savo patirties visai nepaisyti, juk anksčiau buvau ir dabar esu tas pats žmogus (*juokiasi*). Kai rašau scenarijų ar imuosi montažo, daugiau galvoju apie kitų režisierių metodus. Kai filmuoju, sutelkiu dėmesį tik į savo sumanymą, nes šis procesas kelia labai konkrečias problemas ir klausimus. Nors, kai užsiveda kino gamybos mašina, viskas susimaišo, mano vaizduotę ir sąmonę maitina sinefilija, prisiminimai apie kitus filmus. Tai natūralu, nes visa kino istorija yra vagysčių virtinė. Visi režisieriai vagia vienas iš kito, nieko visiškai originalaus nėra.

Rašote apie kiną ir muziką. Ar tie menai labai artimi? Juk nuo pat kino atsiradimo jie gretinami.

Kinas, kaip ir muzika, yra menas, susijęs su laiku. Abu turi daug panašių bruožų ir papildo vienas kitą. Tačiau dvyniais jų nepavadinsi, nes tarpusavyje daug kuo skiriasi. Manychiau, pati svarbiausia, esmingiausia bendra jų savybė – ritmas. Muzikos ir vaizdo ryšys lemia, ką mėgstu kine, o ko ne. Esu labai atidus garsui – muzika kine vaidina lemiamą vaidmenį, nes ji charakterizuoja filmą. Jeano-Luco Godard'o juostoms muzika yra labai svarbi. Alfredo Hitchcocko filmus pamėgau dėl Bernardo Herrmanno muzikos. Elektroninės, „mašinu“ muzikos ir garsų atsiradimas dar labiau suartino muziką su kinu, išlaisvino kino garsą.

Kas lemia, kad muzika tampa integralia filmo dalimi arba atvirkščiai – svetimkūniu?

Absoliučių taisyklių nėra. Taip, Holivudo filmuose skamba daug primityvios, viską užgožiančios muzikos. Net skausminga tai girdėti. Bet yra ir puikių pavyzdžių. Sakykim, naujausiame Davido Fincherio filme „Mergina su drakono tatuiruote“ labai įdomiai pritaikyta elektroninė muzika. Šis režisierius – vienas iš tų, kurie sėkmingiausiai šiuolaikiniame kine naudoja muziką. Muzika turi praturtinti mizansceną, kad suteiktų jai daugiau spalvų ir prasmių. Dabartinei kino muzikai stinga originalumo, pasigendu įvairesnių temų. Vienas mano draugas kompozitorius juokauja, kad tie režisieriai, kurie nesiklauso muzikos namie, verčiau nenaudotų jos ir savo filmuose. Manau, jis teisus.

Kokie artimiausi Jūsų planai?

Kas savaitę vedu laidą apie kino muziką *France musique* radijuje. Darau nedidelius filmukus internete apie kino muziką. Esu beveik baigęs naują dokumentinę juostą, susijusią su „naująja banga“. Rašau vaidybinio filmo scenarijų – tai dabar pats svarbiausias mano projektas. Apie naują knygą kartais pagalvoju, tačiau nei konkrečios idėjos, nei leidėjo dar neturiu, tik žinau, kad tai būtų ne kino kritikos, o laisvesnės formos knyga.

Dėkoju už pokalbį.

